

АНАЛІЗ ПОТОЧНОГО СТАНУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВИХ СМАРТ-КОНТРАКТІВ В УКРАЇНІ ТА В СВІТІ

Цифрові смарт-контракти є новим та перспективним феноменом, який має великий потенціал для розвитку цифрової економіки та суспільства. Вони мають ряд переваг перед традиційними договорами, таких як швидкість, ефективність, прозорість, безпека та зниження витрат. Однак вони також створюють нові правові виклики, пов'язані з визначенням їх правового статусу, відповідальністю сторін, захистом прав споживачів, врегулюванням спорів та іншими аспектами.

У 2020 році Україна посіла перше місце у світі за індексом адаптації блокчейну, який розробило аналітичне агентство Chainalysis[1]. З метою вдосконалення правового регулювання цифрових смарт-контрактів в Україні було розроблено та прийнято Верховною Радою України Закон “Про віртуальні активи” від 17.02.2022 р., який очікує на підписання Президентом [2]. Цей закон є першим в Україні, який визначає поняття віртуального активу, як “майнове право, що виникає на основі блокчейн-технології або іншої подібної технології, яке може бути об’єктом цивільних прав та обов’язків, а також може бути обмінено на інший віртуальний актив або фіатну валюту”. Закон також встановлює правові засади регулювання віртуальних активів, їх емісії, обігу, зберігання, обміну, захисту та оподаткування.

Закон “Про віртуальні активи” також передбачає, що цифрові смарт-контракти можуть бути використані для укладання та виконання угод про віртуальні активи, якщо вони відповідають вимогам цивільного законодавства України. Закон також визначає, що цифрові смарт-контракти мають таку ж юридичну силу, як і традиційні договори, якщо вони відповідають вимогам цивільного законодавства України. Закон також надає право сторонам вибирати спосіб врегулювання спорів, що виникають з цифрових смарт-контрактів, або звертатися до суду.

Таким чином, Закон “Про віртуальні активи” є важливим кроком у правовому регулюванні цифрових смарт-контрактів в Україні, але він ще не вирішує всіх проблем, пов’язаних з цією сферою. Зокрема, закон не визначає поняття цифрового смарт-контракту, не враховує різні типи та класифікації цифрових смарт-контрактів, не встановлює правила щодо відповідальності сторін, захисту прав споживачів, стандартизації та інтероперабельності цифрових смарт-контрактів тощо. Тому потрібно подальше вдосконалення та розробка спеціальних нормативно-правових актів, які би враховували всі аспекти цифрових смарт-контрактів в Україні.

Правове регулювання цифрових смарт-контрактів є актуальною та невирішеною проблемою, яка потребує комплексного та гармонізованого підходу на національному та міжнародному рівнях. У різних країнах існують

різні моделі та ступені регулювання цифрових смарт-контрактів, які відображають їх специфіку, переваги та недоліки, схожості та відмінності. Можна виділити три основні моделі регулювання цифрових смарт-контрактів в світі: модель адаптації, модель модифікації та модель інновації. Кожна з них має свої переваги та недоліки, а також потребує подальшого вдосконалення та узгодження.

Модель адаптації. Ця модель передбачає, що існуюче законодавство про договори та електронні документи достатньо для визнання та захисту цифрових смарт-контрактів, а також для врегулювання спорів, пов'язаних з ними. Такий підхід мають багато країн Європейського Союзу, які базуються на Директиві про електронні договори від 08.06.2000 р., а також на Модельному законі про електронні договори Комісії ООН з міжнародного торговельного права (UNCITRAL) від 1996 р[3, 4]. Ця модель має перевагу в тому, що вона не потребує значних змін у законодавстві та не створює додаткових бар'єрів для використання цифрових смарт-контрактів. Однак вона має недолік в тому, що вона не враховує особливості цифрових смарт-контрактів, таких як їх автономність, незмінність, децентралізація тощо, а також не визначає їх правового статусу, відповідальність сторін, порядок врегулювання спорів тощо.

Модель модифікації. Ця модель передбачає, що існуюче законодавство про договори та електронні документи потребує доповнення та зміни для визнання та захисту цифрових смарт-контрактів, а також для врегулювання спорів, пов'язаних з ними. Такий підхід мають деякі країни, які прийняли окремі закони або поправки до існуючих законів, які визначають поняття, класифікацію, вимоги, права та обов'язки, відповідальність, порядок врегулювання спорів тощо щодо цифрових смарт-контрактів. Наприклад, такі закони прийняли штати Аризона, Невада, Теннессі, Вайомінг у США, а також Республіка Білорусь. Ця модель має перевагу в тому, що вона враховує особливості цифрових смарт-контрактів, а також визначає їх правовий статус, відповідальність, порядок врегулювання спорів тощо щодо цифрових смарт-контрактів. Однак вона має недолік в тому, що вона може створювати правову несумісність та нестабільність, оскільки різні країни та регіони можуть мати різні правила та стандарти щодо цифрових смарт-контрактів.

Модель інновації. Ця модель передбачає, що існуюче законодавство про договори та електронні документи не підходить для визнання та захисту цифрових смарт-контрактів, а також для врегулювання спорів, пов'язаних з ними. Такий підхід мають деякі країни, які прийняли нові та спеціальні закони, які створюють окрему правову категорію для цифрових смарт-контрактів, а також встановлюють нові правила та стандарти щодо їх використання та захисту. Наприклад, такі закони прийняли Мальта, Сінгапур, Естонія, Швейцарія тощо. Ця модель має перевагу в тому, що вона відповідає сучасним та майбутнім потребам та викликам цифрових смарт-контрактів, а також сприяє їх інноваційному розвитку та інтеграції. Однак вона має недолік в тому, що вона може бути надто радикальною та

експериментальною, а також може вимагати значних змін у суміжних галузях права, таких як цивільне, адміністративне, податкове тощо.

Для досягнення ефективного та збалансованого правового регулювання цифрових смарт-контрактів необхідно враховувати наступні фактори:

Визнання цифрових смарт-контрактів як договорів, які підпадають під дію загальних принципів та норм договірного права, але з урахуванням їх особливостей, таких як самовиконання, незмінність, децентралізація тощо.

Встановлення вимог до форми, змісту, укладання, виконання, розірвання, зміни та припинення цифрових смарт-контрактів, а також до прав та обов'язків, відповідальності, захисту прав та інтересів сторін, в тому числі споживачів.

Визначення порядку врегулювання суперечок, пов'язаних з цифровими смарт-контрактами, а також компетентних органів та процедур для їх вирішення, з урахуванням можливості застосування альтернативних механізмів, таких як медіація, арбітраж, онлайн-розмірковування тощо.

Гармонізація національного та міжнародного законодавства про цифрові смарт-контракти, а також співпраця та координація між різними країнами та регіонами, з метою створення єдиного та стабільного правового простору для цифрових смарт-контрактів.

Цифрові смарт-контракти є перспективним та викликаючим феноменом, який вимагає адекватного та своєчасного правового регулювання. Тільки за умови врахування їх переваг та недоліків, схожостей та відмінностей, а також забезпечення їх визнання та захисту, можна досягнути їх ефективного та безпечного використання.

1. Chainalysis. (2020). The 2020 Geography of Cryptocurrency Report. <https://go.chainalysis.com/rs/503-FAP-074/images/2020-Geography-of-Crypto.pdf>
2. Закон України “Про віртуальні активи” від 17.02.2022 № 3637. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20>
3. Директива 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 08.06.2000 р. про деякі аспекти електронної комерції в ринку внутрішніх послуг. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX%3A32000L0031>
4. UNCITRAL. (1996). Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996. https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-09951_e_ebook.pdf